

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Zaangażowanie rodziców/opiekunów w terapię dziecka z opóźnionym rozwojem mowy istotnym warunkiem skutecznej terapii logopedycznej

Author: Iwona Michalak-Widera, Katarzyna Węsierska

Citation style: Michalak-Widera Iwona, Węsierska Katarzyna. (2009). Zaangażowanie rodziców/opiekunów w terapię dziecka z opóźnionym rozwojem mowy istotnym warunkiem skutecznej terapii logopedycznej. "Forum Logopedyczne" (2009, nr 16, s. 18-22).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Iwona Michalak-Widera, logopeda
Katarzyna Węsierska, logopeda

Zaangażowanie rodziców/opiekunów w terapię dziecka z opóźnionym rozwojem mowy istotnym warunkiem skutecznej terapii logopedycznej

Streszczenie

Artykuł został napisany z intencją zintensyfikowania skuteczności oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych wobec dzieci, których mowa rozwija się później niż ich rówieśników. Podkreśla on znaczenie współpracy z rodzicami/opiekunami oraz ich interakcji z dziećmi dla pomyślnego przebiegu terapii. Artykuł oprócz wstępu teoretycznego zawiera praktyczny poradnik, który logopedzi i nauczyciele przedszkoli mogą powielić i rozdawać zainteresowanym w ramach profilaktyki i wsparcia oddziaływań terapeutycznych.

Summary

This article was written with the intention to intensify the effectiveness of preventive and therapeutic influences on children whose speech develops later than their peers'. The article emphasizes the importance of cooperation with parents/guardians and their interactions with children for the process of therapy. Apart from a theoretical introduction, the article also contains a practical booklet which speech therapists and teachers can copy and give out to those interested in prevention and support to therapeutic interactions.

Wieloletnia praktyka w zawodzie logopedy pozwoliła nam na poczynienie pewnych refleksji dotyczących dzieci z tzw. opóźnionym rozwojem mowy, którymi pragniemy podzielić się w niniejszym artykule.

G. Jastrzębowska definiuje opóźniony rozwój mowy, tj. ORM, jako zjawisko „wolniejszego wykształcania się zdolności percepcyjnych lub/i ekspresyjnych danego dziecka w porównaniu z jego rówieśnikami, które powoduje, że dynamika rozwoju tych zdolności jest odmienna od normalnej” (2003: 37). W prosty sposób uściśla to zagadnienie E. M. Skorek. Autorka określa czas, w którym można mówić o ORM, tj. około sześć lub więcej miesięcy (2000:118) opóźnienia w pojawianiu się kolejnych okresów kształtowania się mowy. Obecnie wielu autorów podaje podział na samoistne i niesamoistne opóźnienia rozwoju mowy (Jastrzębowska 2003; Skorek 2000; Dołęga 2003). Samoistne opóźnienie w rozwoju mowy, tj. SORM, szczególnie w literaturze medycznej określane jest mianem prostego opóźnionego rozwoju mowy (Kania 2001; Dilling-Ostrowska 1979). Zakłócenie to wyrównuje się w stosunku do normy na etapie dojrzałości szkolnej. Oznacza to, że dzieci dotknięte tym problemem „osiągają pełne rozumienie

mowy i umiejętności wypowiadania się przed dojściem do wieku szkolnego” (Dołęga 2003: 81). Niesamoistne opóźnienie rozwoju mowy, czyli NORM, cechują zaburzenia w zakresie: fonetyczno-fonologicznym, syntaktyczno-morfologicznym, semantyczno-leksykalnym, zdaniowo-semantycznym poziomu mowy (Jastrzębowska 2003) i dotyczą dzieci o nieharmonijnym rozwoju. Etiologia zjawiska wskazuje na przyczyny organiczne, które zadziałały w okresie peri- i postnatalnym, „pod wpływem biologicznych czynników patogennych (Jastrzębowska 2003: 61).

Często zdarza się, że rodzice dzieci, u których zdiagnozowano opóźnienia w rozwoju mowy, niezależnie od rodzaju problemu, tłumaczą zachowanie dziecka, twierdząc, że jest zbyt leniwe, by mówić. Zdaniem opiekunów dzieci te przedkładają gesty nad słowa. Dość często swoimi obawami rodzice dzielą się – co gorsza w obecności dziecka – z innymi osobami. Niemożność wyartykułowania swoich potrzeb pogłębia frustrację dzieci niemówiących, utrudniając im nabywanie mowy. W tym celu przygotowaliśmy swoisty list – prośbę niemówiących, małych, tj. od około 2. roku życia, dzieci do ich rodziców/opiekunów. Idea opracowania takiego apelu wynika z naszego głębokiego przeświadczenia o determinującym wpływie postaw najbliższego środowiska na jego rozwój. Naszą intencją było przekazanie rodzicom istotnych sugestii i wskazówek na temat stymulowania rozwoju mowy i języka dziecka, które z różnych przyczyn opóźnia podejmowanie kontaktów werbalnych z otoczeniem. Uczyniliśmy to, zwracając się do rodziców w imieniu dziecka – mamy nadzieję, że taki przekaz będzie silniej oddziaływał na dorosłych opiekunów. Naszym celem jest ułatwienie rodzicom przyjęcia optymalnych postaw w kontaktach interpersonalnych z dzieckiem, a także wskazanie na konieczność wczesnego podejmowania oddziaływań logopedycznych, a w istocie stosowania się do wskazań logopedy. Zalecane przez nas sposoby postępowania umożliwiają stymulowanie harmonijnego rozwoju mowy. Przedłużające się bowiem opóźnienie rozwoju mowy czynnej powoduje wzrastanie zaniepokojenia opiekunów i w konsekwencji odbija się niekorzystnie na sytuacji emocjonalnej dziecka. Można mówić tu o swoistym syndromie błędnego koła. Dzieci nie mówią, co wywołuje lęk rodziców. Lęk i niepokój rodzicielski jest negatywnie odbierany przez dziecko, a zatem wpływa hamująco na jego rozwój.

Rodzice proszą, a czasem wręcz żądają: „powiedz”, „powtórz po mnie”. Wykazują zniecierpliwienie brakiem postępów w mowie dziecka adekwatnych do jego rówieśników. Sami niejednokrotnie prezentują wymowę przyśpieszoną, mało wyrazistą. Często używana przez nich leksyka stanowi bazę dla dyskursów niemalże uniwersyteckich – zupełnie niezrozumiałych dla małego dziecka. Dla przykładu, zamiast: „Daj lalę” (wskazując desygnat), rodzic mówi: „Proszę przynieś mi Twoją lalę, którą dostałaś pod choinkę od babci Uli. Wiem, że uwielbiasz misia od babci Stasi, ale pokażmy cioci tę właśnie śliczną lalkę”. Dobra wola opiekunów pragnących nauczyć małe dziecko pięknej mowy polskiej, okraszonej zwrotami grzecznościowymi jest w pełni uzasadniona. Jednak zbyt duża erudycja opiekunów we wczesnym dzieciństwie nie jest pomocna w nabywaniu przez dzieci mowy. Zwłaszcza, jeśli proces ten przebiega z zakłóceniami, a szczególnie z zaburzeniami.

Skuteczność terapii opóźnionego rozwoju mowy uwarunkowana jest różnymi czynnikami. Jednym z najważniejszych jest wczesna interwencja i pełne zaangażowanie środowiska opiekuńczo-wychowawczego dziecka w proces terapii. Nasze doświadczenie pokazuje, że dobra współpraca z rodzicami, korzystne interakcje rodzice – dziecko oraz terapeuta – rodzice mają determinujący wpływ na efektywność oddziaływań logopedycznych.

Prezentowana poniżej część artykułu stanowi swoiste vademecum dla rodziców wspomagające pracę logopedy specjalizującego się w terapii dziecka o nieharmonijnym rozwoju mowy, a także praktyczne narzędzie profilaktyki logopedycznej dla logopedów i nauczycieli przedszkoli. Zawiera trzy teksty do powielania i rozdawania rodzicom. W części pierwszej znalazły się ogólne wskazania dla opiekunów, tzw. złote reguły. Stanowią one 15 ogólnych zasad z zakresu najszerzej pojętej profilaktyki i promocji harmonijnego rozwoju mowy (Catts, Kamhi 1998; McAleer-Hamaguchi 2001; Rocławski, Fedorowska, Wardowska 1995; Sheridan 2008; Tassoni, Beith 2002; Weiss, Lillywhite 1981; Winard 2002). Warto rekomendować je rodzicom dzieci podejmujących później niż ich rówieśnicy kontakty werbalne z otoczeniem. W części drugiej, napisanej w formie listu – prośby syna lub córki, zawarte zostały informacje dla rodziców/opiekunów, które w efekcie winny ułatwić małym niemówiącym dzieciom osiągnięcie sukcesów w mówieniu (Apel, Masterson 2001; Girolametto, Ushycky 1985; Manolson, Buck, Watson 2000; Manolson, Ward, Dodington 2007; Milewski 2005; Pepper, Weitzman 2004; Weitzman, Greenberg 2002). Część trzecia zawiera propozycje literatury zalecanej przez nas opiekunom, którzy chcieliby wzbogacić swoją wiedzę na temat zagadnień związanych z rozwojem mowy i języka w okresie wczesnego dzieciństwa.

WKŁADKA DLA RODZICÓW/OPIEKUNÓW MAŁYCH NIEMÓWIĄCYCH DZIECI
(materiał przeznaczony do powielania)**Część I****Złote reguły harmonijnego rozwoju mowy dziecka**

1. Od urodzenia dziecka dbaj o jego harmonijny rozwój fizyczny, emocjonalny i psychiczny.
2. Jeśli niepokoi Cię brak reakcji lub nieadekwatne reakcje dziecka na bodźce akustyczne, koniecznie skonsultuj się z lekarzem audiologiem.
3. Zadbaj, by Twoje oczekiwania wobec dziecka były realistyczne.
4. Zapewnij dziecku bogactwo różnorodnych doświadczeń: słuchowych, ruchowych, wzrokowych, dotykowych i smakowych.
5. Każdego dnia przemycaj stymulujące ćwiczenia językowe (patrz *Biblioteczka troskliwego rodzica*). Dbaj o dobry klimat podczas tych zabaw. Spraw, by był to dla dziecka czas radosnej aktywności.
6. Rozmawiaj ze swoim dzieckiem. Opowiadaj mu, czyli opisuj to, co widzicie, co robicie. Zadawaj mu pytania, choć nie jest jeszcze w stanie udzielić odpowiedzi. Sam odpowiadaj na zadawane przez siebie pytania.
7. Wypowiedzi skierowane do dziecka niech będą bardzo staranne. Używaj nieco wolniejszego tempa mowy. Zadbaj o dobór prostego, zrozumiałego dla dziecka słownictwa. Stosuj krótkie zdania. Powtarzaj swoją wypowiedź.
8. Zwracając się do dziecka, używaj bogatej mimiki i gestykulacji, utrzymuj kontakt wzrokowy. Dopytuj o wypowiedzi dziecka, powtarzając po nim jego nieporadne słowa w sposób poprawny – zachowuj się przy tym jak echo.
9. Bądź dobrym słuchaczem, tj. patrz na mówiące do Ciebie dziecko, nie przerywaj mu, dbaj o kolejność Waszych wypowiedzi.
10. Stymuluj rozwój słuchu mownego swojego dziecka. Bawcie się w słuchanie dźwięków z otoczenia, odgłosów zwierząt. Ucz dziecko koncentrowania się na nich.
11. Dostarczaj dziecku wiele okazji do zabaw słowami naśladującymi dźwięki. Imitujcie odgłosy zwierząt, pojazdów czy urządzeń, np. *hau, hau, ti, ti, bam*. Pokazuj dziecku, jak przydatne mogą być onomatopeje, czyli wyrazy i wyrażenia dźwiękonaśladowcze w codziennej komunikacji.
12. Codziennie czytaj swojemu dziecku. Moduluj głosem, by słuchało Cię z zainteresowaniem. Staraj się wodzić palcem po czytanych tekście. W ten sposób wprowadzasz łagodnie dziecko w świat pisma. Wskazuj przedmioty i osoby na ilustracjach. Dopytuj się: „gdzie jest?”, „pokaż gdzie”. Umożliwiasz w ten sposób dziecku aktywne uczestnictwo w czytaniu.
13. Notuj codzienne osiągnięcia dziecka. Skupiaj się na tym, co już potrafi. Głośno chwal je za wysiłek, jaki wkłada w realizację różnych zadań. Staraj się docenić pracę, jaką dziecko wkłada w wykonywanie różnych czynności. Doceniaj je – nie koncentruj się wyłącznie na efektach.
14. Nigdy nie porównuj swojego dziecka do innych dzieci. Nie krytykuj go. Unikaj omawiania problemów dziecka w jego obecności.
15. Jeśli odczuwasz jakikolwiek niepokój związany z rozwojem Twojego dziecka, nie pozwól zbyć się radami innych, że z tego wyrośnie. Skorzystaj ze specjalistycznej konsultacji, a w razie potrzeby z terapii logopedycznej.

Część II**List – prośba dziecka**

**Mamo! Tato! Wiem, że niepokoi Was,
że ciągle nie potrafię tego, co moi rówieśnicy –
nadal nic nie mówię.**

Proszę uwierzcie mi – mówiłbym/mówiłabym, gdybym tylko wiedział/wiedziała, jak to zrobić! Bardzo chciałbym/chciałabym mówić tak, jak inne dzieci w moim wieku – uwierzcie mi! To, że jeszcze tego nie potrafię, to nie mój kaprys. Pomóżcie mi! Proszę! Nie mówicie do mnie: „powiedz”, „powtórz”. Nie powtarzam po Was, bo po prostu jeszcze tego nie potrafię! Zamiast mówić przy różnych okazjach: „powiedz”, „powtórz”, traktujcie mnie tak, jakbym mówił/mówiła. Najczęściej będziecie musieli prowadzić rozmowę za siebie i za mnie. To bardzo ważne, bo gdy do mnie mówicie, to ja słucham

i uczyć się. Proszę, nie skarżcie się innym dorosłym, że jestem leniuszkiem, że nie chce mi się mówić i że wszystko pokazuję na migi. Gdybym był/była leniuszkiem, to czy pracowałyby tak ciężko moje rączki? A to, że jestem mądrym, małym człowiekiem, pozwala zamienić słowa w odpowiednie gesty, które Wy rozumiecie. Gdybym potrafił/potrafiła mówić, nigdy nie uciekałbym/uciekałabym się do takich sztuczek. Wcale nie jest wygodnie z nich korzystać, jak na razie to jedyny sposób porozumienia się z Wami. Nie każcie mi popisywać się mówieniem przed innymi osobami. To dla mnie duży stres, bo nie potrafię jeszcze zbyt wiele powiedzieć – czasami po prostu się wstydzę. Proszę, nie porównujcie mnie też do innych dzieci. Uwierźcie mi, chciałbym/chciałabym mówić tak jak one! Zamiast tego chwalcie mnie, to pomoże mi uwierzyć, że jestem coś wart/warta.

Kochani rodzice! Jak możecie mi pomóc? To proste...

1. Wiem, że chcecie dla mnie jak najlepiej i potraficie dla mnie wiele zrobić! Zapamiętajcie, że najważniejsza dla mnie jest Wasza miłość i akceptacja oraz wiara w moje możliwości. Powtarzajcie mi często, jak dobrze sobie radzę i co już potrafię.
2. Nawet jeśli zasmuca Was moje uporczywe milczenie, nie omawiajcie tego w mojej obecności.
3. Jesteście dla mnie wzorem do naśladowania – jesteście najważniejsi! Bądźcie dla mnie idealnym modelem.
4. Koniecznie zapamiętajcie, że powinniście **zwołnić nieco tempo mowy**, mówiąc do mnie. Wówczas będzie mi łatwiej Was zrozumieć, a w przyszłości naśladować. **Posługujcie się** znanym mi **słownictwem**, a **nowe słowa wprowadzajcie** do mojego słownika **powoli, wielokrotnie je powtarzając. Budujcie** raczej **niezbyt długie zdania**. Bardzo mi pomożecie, gdy moje nieporadne wypowiedzi będziecie **powtarzać po mnie – poprawnie i wolno**, tak jakbyście się upewniali, czy dobrze mnie zrozumieliście.
5. Starajcie się patrzeć na mnie podczas mówienia. Będę bacznie obserwował/obserwowała ruchy Waszych warg, to pomoże mi w przyszłym mówieniu.
6. Pomożecie mi Waszą żywą mimiką i modulacją głosu. To wszystko sprawi, że mówienie będzie dla mnie atrakcyjniejsze.
7. Warto, byście moje prośby powiesili sobie na lodówce, by o nich zawsze pamiętać.
8. Jeśli to, co zrobiliście do tej pory, nie pomaga – koniecznie zaprowadźcie mnie do logopedy, niosącego pomoc małym dzieciom, które zaczynają mówić później niż ich rówieśnicy. Dzięki specjalistce szybciej nauczę się mówić, a i Wam będzie łatwiej. Będziecie wiedzieli, co jeszcze możecie zrobić, by mi pomóc.

Część III

Mamo, tato – to warto przeczytać! Biblioteczka troskliwego rodzica

Oto lista 10 książek, które w przystępny sposób omawiają zagadnienia rozwoju dziecka, ze szczególnym uwzględnieniem mowy i języka. Zawarte w nich informacje rozwieją wiele Państwa wątpliwości i obalą mity na temat dzieci mówiących później niż ich rówieśnicy.

1. Cieszyńska J., Korendo M., 2007, *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do 6. roku życia*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków.
2. Datkun-Czeriak K., 2004, *Logopedia. Jak usprawnić mowę dziecka*, MAC Edukacja S.A., Kielce.
3. Emiluta-Rozya D., 2003, *Wspomaganie rozwoju mowy dziecka w wieku przedszkolnym*, Wydawnictwo Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa.
4. Gruszczyk-Kolczyńska E., Zielińska E., 2000, *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
5. Kozłowska K., 2004, *Logopeda bliżej dziecka*, Wydawnictwo Uczelniane Wszechnicy Świętokrzyskiej, Kielce.
6. Łazewska H., Mikitiuk B., Moritz B., 2002, *Co zrobić, aby ułatwić dziecku naukę czytania i pisanie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
7. Nowak J., 1995, *Ćwiczenia usprawniające mowę w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Tanan, Bydgoszcz.
8. Sachajska E., 1992, *Uczymy poprawnej wymowy*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
9. Słodownik-Rycaj E., 2000, *O mowie dziecka, jak zapobiegać powstawaniu nieprawidłowości w jej rozwoju*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
10. Zaleski T., 2002, *Opóźnienia w rozwoju mowy*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa.

Bibliografia

1. Apel K., Masterson J. J., 2001, *Beyond Baby Talk – From Sounds to Sentences*, Three Rivers Press, Nowy Jork.
2. Catts H., Kamhi A., 1998, *Language and Reading Disabilities*, Allyn & Bacon, Boston.
3. Dilling-Ostrowska E., 1979, *Symptomatologia zaburzeń afatycznych w zależności od stopnia dojrzałości układu nerwowego*, Pamiętniki III Gdańskich Dni Lecznictwa Psychiatrycznego, Wydawnictwo PTP, Gdańsk.
4. Dołęga Z., 2003, *Promowanie rozwoju mowy w okresie wczesnego dzieciństwa – prawidłowości rozwoju, diagnozowanie i profilaktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
5. Girolametto L., Ushycky I., 1985, *You and Your Baby: Building Communication*, The Hanen Centre, Ontario.
6. Jastrzębowska G., 2003, *Opóźnienie rozwoju mowy – przejawy nieprawidłowości rozwojowych*, [w:] *Logopedia – pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki*, T. 2, Galkowski T., Jastrzębowska G. (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 37-65.
7. Kania J. T., 2001, *Szkice logopedyczne*, WSiP, Lublin.
8. Manolson A., Buck H., Watson C., 2000, *Making the Connections... That Help Children to Communicate*, The Hanen Centre, Ontario.
9. Manolson A., Ward B., Dodington N., 2007, *You Make The Difference In Helping Your Child Learn*, The Hanen Centre, Ontario.
10. McAleer-Hamaguchi P., 2001, *Childhood Speech, Language, and Listening Problems*, John Wiley & Sons, Inc, Nowy Jork.
11. Milewski S., 2005, *Logopedyczne aspekty mowy dorosłych skierowanej do małych dzieci*, [w:] *Logopedia. Teoria i praktyka*, Młynarska M., Smreka T. (red.), Agencja Wydawnicza a linea, Wrocław.
12. Pepper J., Weitzman E., 2004, *It Takes Two to Talk. A Practical Guide for Parents of Children with Language Delays*, The Hanen Centre, Ontario.
13. Rocławski B., Fedorowska W., Wardowska B., 1995, *Wczesne uwarunkowanie rozwoju mowy*, Wydawnictwo Glottispol, Gdańsk.
14. Sheridan M. D., 2008, *From Birth to Five Years. Children's Developmental Progress*, Routledge. Taylor i Francis Group, Londyn, Nowy Jork.
15. Skorek E. M., 2000, *Z logopedią na ty. Podręczny słownik logopedyczny*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.
16. Tassoni P., Beith K., 2002, *Child Care and Education*, Heinemann Child Care, Oxford.
17. Winard S., 2002, *The Development of Communication – Speech and Language Acquisition*, [w:] *How to Manage Communication Problems in Young Children*, Kersner M., Wright J. A. (red.), David Fulton Publishers, Londyn.
18. Weiss C. E., Lillywhite H. S., 1981, *Communicative Disorders Prevention and Early Intervention*, The C. V. Mosby Company, St. Luis, Toronto, Londyn.
19. Weitzman E., Greenberg J., 2002, *Learning Language and Loving It. A Guide to Promoting Children's Social, Language, and Literacy Development in Early Childhood Setting*, The Hanen Centre, Ontario.